

РОМАН РАХМАННИЙ

ЖИВА УКРАЇНА

В-ВО «УКРАЇНА І ДІЯСПОРА»

МІУНХЕН—МОНТРЕАЛЬ

1969

DK
508.8
R162
Z63.397
1969

8216

Roman Rachman

РОМАН РАХМАННИЙ

ЖИВА УКРАЇНА

БІБЛІОТЕКА

LIBRARY OF

15446

Українського Національного Об'єднання
Ukrainian National Federation
297 College St. — Toronto, Ontario

В-ВО «УКРАЇНА І ДІЯСПОРА»

МЮНХЕН—МОНТРЕАЛЬ

1969

ROMAN RAKHMANNY

THE LIVING UKRAINE

«UKRAINE AND DIASPORA»

MUNICH—MONTREAL 1969

Якщо під час відпочинкового дня після трудового тижня в залі громадського дому серед чужомовного міста зійдеться численна українська громада; якщо на її зібрання запрошено доповідача з далекого міста, то напевно для цього була серйозна причина.*

І в нас мусіла бути серйозна причина, мусіли бути сильні мотиви, якщо ми сьогодні зібралися в цій залі. Бо — скажімо одні одним відверто — сьогодні, у 1969 році, нам усім разом і кожному зокрема не так воно легко брати участь у будь-якому громадському протестному зібранні.

Не легко воно, бо на протязі останніх принаймні двадцятих років кожен з нас приєднувався до громадських зібрань так часто, що нині декому це вже й не цікаво.

А втім, і чужі, і свої люди знеохочують багатьох з-поміж нас. Нераз можна почути або прочитати терпкі завваження людей з чужомовного оточення про наші заходи: — І знову протестують — українці, литовці чи естонці!... Коли ж вони врешті навчаться заявлятися за чимось, а не бути завжди проти чогось? Коли вони виступатимуть конструктивно, а не тільки негативно?...

Та що там «чужі люди!...» Подібний закид можна почути і з українських уст. Може навіть сьогодні хтось з ваших знайомих чи приятелів запитував вас глумливо: — Ну, що? Знову чимчикуєте на протестне віче? І кому воно здалося? Що з тих протестів? Ані тут, у цій країні, не трактують тих протестів серйозно, а там — в Україні — ледве чи хтось візьме їх на увагу!...

* Основні думки доповіді, виголошеної на громадському зібранні Комітету українців Канади 4 травня 1969 року в Торонті, скликаному для за-протестування проти знищування української культури і церкви в УРСР.

Останнім часом проведено в СРСР знову нагінку на автора цієї статті Романа Рахманного. Дмитро Павличко присвятив йому спеціальну статтю п. н. «Фальшиві клейноди» («Літературна Україна», 5 серпня 1969), а також статтю п. н. «С поличным — ответ националисту из Си-Би-Си» («Литературная газета», 13 серпня 1969, стор. 4), ніби відповідь на «Відкритий лист до українських літераторів УРСР» («Нові дні», листопад 1968). Любомир Дмитерко в статті проти Івана Дзюби згадує аж три рази Р. Рахманного. Обидва названі автори — невідомо, а чи навмисне — сплутують прізвище Р. Рахманного (д-р Р. Олійник) з іншою особою, яка в 1941—1942 рр. була співредактором газети «Нова Україна» в Харкові. Насправді д-р Р. Олійник в названій газеті не співпрацював і ніколи в Харкові не був. Іntenція радянських авторів ясна, а саме пов'язати Івана Дзюбу з українським націоналізмом на чужині. Тим часом, кожному мусить бути ясним, що Іван Дзюба є чистокровним комуністом і не має абсолютно нічого спільного з націоналізмом плеканим на чужині. А хто — там чи тут — намагається йому пришити націоналізм, цей свідомо й навмисне робить наклеп.

В-во.

Вам і мені добре відомі ці терпкі слова. І ви напевно здогадуєтесь, що мені теж не легко черговий раз брати участь у такому зібранні, як оце нинішнє, та що мені теж не легко промовляти з приводу ще одного протестного заходу. Бо й мені, разом з вами й іншими українцями на північно-американському континенті, доводилось побувати на багатьох подібних вічах. Але промовляти треба, бо ви — українські люди — ждете на щире й розсудливе українське слово в українській справі. Для українського діяча — публіциста, журналіста чи промовця — нема більшої нагороди, як можливість писати чи сказати своє слово до українців.

Сьогодні це тим важливіше, що нам з вами спільно треба насамперед відповісти на згадані болючі закиди чужих і своїх. Бо вони — серйозні завваження і вони мають значний вплив на багатьох українців. Ці завваження, немов іржа залізо, роз'їдають українські душі, позбавляють їх охоти відстоювати своє, національне. Ба, що більше, ми самі мусимо мати впевненість, що наші зібрання і протестні віча не є лише зайвою звичкою т. зв. старих емігрантів та людей, які, мовляв, не вміють інакше виявити себе в житті за нових умов та в новій країні.

Немає сумніву, що сьогодні в нас є дуже серйозні мотиви, із-за яких скликано це віче. В Україні, звідки ми виводимо наш чесний і гідний рід, заіснувало дуже тяжке становище; там мали місце такі події, що ми всі однотайно вирішили висловити публічно нашу збірну думку в цій справі. Тому в програму покладено: заслухати міркування промовців і схвалити протестні резолюції на захист української нації, загроженої росіянами.

2.

Однак наше віче не сміє бути, і воно не буде, тільки протестним вічем одної групи «незадоволених» громадян Північної Америки. Якщо б ми обмежилися тільки до протестування, тоді ми не виконали б наміченого нами завдання; тоді ми розійшлися б із гірким почуттям незадоволення: — От, мовляв, «ще одне протестне віче» відбули...

Ні, наше віче має далеко глибший сенс і серйознішу мотивацію, ніж про це здогадують байдужі чужинці та ситі українські хлібоз'їдачі й скептики з посивілими від зневіри душами. Наше протестне віче і наші заяви будуть висловом нашого єднання з живою частиною української нації на українській землі.

Всяка нація живе тільки тоді, коли її члени, незалежно від місця свого перебування, кожночасно (а особливо в тяжкій національній потребі) заявляють солідарність із своїм народом. «Нація — це щоденний плебісцит», писав коло сто років тому французький історик-соціолог Ернест-Жозеф Ренан.

Сьогодні, нашою участю в одному із зібрань у всенациональній українській потребі, ми всі беремо участь в одному з таких «плебісцитів», коли національно свідомий українець повинен і мусить встати й заявити себе присутнім серед українців і «за» українську справу. Це становище, про яке кажуть англійці: «Встань, щоб твій голос був зарахований!» — Stand up and be counted! — бо інакше виключиш себе від життя своєї нації, перестанеш бути гідною людиною.

3.

Такої участі в такому нинішньому плебісциті ждуть від нас наші брати в Україні та в Росії, де вони страждають, мучаться, але не каються.

Ми всі добре знаємо, що ворог — московська влада — робитиме всілякі заходи, щоб не допустити ні чутки, ні вістки до цих наших братів і сестер про нинішнє й подібні інші українські зібрання в їхній обороні. Але ми повинні зрозуміти, що такі зібрання мають просто незаміниму вартість!

Навіть якщо тільки одна українська людина в Україні дізнається про те, що ми боліємо справами наших братів або що ми радіємо їхніми успіхами, тоді наше зібрання виправдається, воно не буде даремним! Бо нашим теплим словом ми, можливо, зміцнимо одну українську людину, врятуємо її від зневіри чи заламання під московським тиском. А може цим ділом і словом нашим ми здобудемо одного апостола української правди — ще одного борця за відновлення суверенної української держави.

4.

Але нинішнього зібрання потребуємо теж ми всі особисто, якщо хочемо зберегтися повноцінними людьми. Як нація, без активної участі в її житті окремих людей — її членів, перестас існувати, перестас бути живим організмом, так і окрема людина втрачає образ і подобу людську, якщо вона загубить постійний зв'язок із своїм родом, із своєю нацією.

Нині, українці в чужоземних країнах добилися визначних особистих успіхів. Вони живуть у достатках і вирощують славних нащадків своїх на конструктивних промадян країн, що прийняли їх — імігрантів — у свої гостинні пороги. Але якщо б ми здобули мільйонів маєтки, а загубили нашу національну гідність, тоді ми були б справді найбільшими жебраками в світі. Якщо б українці закордоном виховали багатотисячні кадри спеціалістів українського роду, які зрівнювали б провалля чи перевертали б гори в Північній Америці, але які не цікавилися б долею української нації, звідкіля вони виводять свій рід, тоді ми всі разом з тими нащадками були б тільки тваринами — хлібоз'їдачами. І якщо ми — українська спільнота поза межами України — посідали б велетенську віру в людство, яка б проникла весь космос, а любови до української нації не мали, то ми всі були б пустоцвітом серед живих людей інших живих національностей, ми були б посміховищем у сусідів.

Ото ж, наша активна участь у зібраннях, що витворюють або зміцнюють почуття нашого зв'язку з мільйонами інших українців — з їхніми радощами і болями, з їхніми приємностями і жалощами, з їхнім гнівом і їхнім трудом та боротьбою — така участь в «українському плебісциті» охороняє нас від перетворення в бездушні тварини; вона охороняє нас від перетворення в автомати, що встають уранці, їдять, поспішають до праці, заробляють тяжкі гроші, щоб знов їсти й пити, розважатися і знову спати і знову вставати до праці за хліб — без жодної вищої цілі, без глибшого сенсу, без людяної мотивації.

Це, так би мовити, філософські чи психологічні рації нашого зібрання. Але нашим заходам надають глибшого сенсу ще й практичні результати нашої дотеперішньої діяльності.

Ось пригадаю вам, як багато років і трудів треба було, щоб переконати наше чужомовне оточення, напр., про існування концтаборів у Радянському Союзі, або про плянове русифікування України росіянами і їхніми вислужниками засобами геноциду і лінгвіциду. Північно-американські (подібно як західньо-європейські) політики, журналісти, професори і студенти плямували ці наші твердження як «вигадки перевражливлених емігрантів, що не можуть забути минулого...»

Ви всі пригадуєте, як 12 років тому на цей континент продістався з концтаборів у Мордовській АСР (Російська Федерація) від ув'язнених там українців лист писаний хемічним олівцем на полотні з тюремного одіння. Це був мужній і могутній заклик до Комісії прав людини при Об'єднаних Націях висунути на порядок денний справу беззаконного гноблення українців у Радянському Союзі.

Так, цей лист попав до рук керівників Об'єднаних Націй. Завдяки українським патріотам відписи цього листа продісталися до урядів більшості великих і середніх держав демократичного Заходу. Отримали його навіть уряди таких країн у комуністичному таборі, як Югославія. І всі вони заховали цей документ у довгий ящик...

А вільна преса т. зв. вільного Заходу? ... У передовому американському щоденному часописі один із керівних редакторів дав ось таку відповідь українцям, що переконували його вмістити цей документ або принаймні вістку про нього для загалу читачів: «У Радянському Союзі немає концтаборів — Хрущов розв'язав усі концтабори і звільнив усіх в'язнів... Якже ж нам вміщувати цей ніби — документ? ...» Подібну думку можна було почути від більшості американських і канадських видавництв. І пригадую вам, що в Канаді лише один часопис — торонтський «Телеграм» — умістив статтю про цей документ з поясненнями.*

Таке було становище 12 років тому. Але ми — українські політичні емігранти — не піддавалися зневірі. Нас не приголомшили ані державні ані наукові авторитети, що стояли на глиняних ногах ігноранції і зловмисної волі. Бо ми посідали ґрунтовні знання дійсності в Україні та в усьому Радянському Союзі, а водночас у нас була велика віра в доцільність нашої роботи, в її потребу, в її важливість для української нації.

Сьогодні майже весь світ прийняв українські твердження за щирі істину: Радянський Союз — це, як висловився недавно офіційний китайський журнал, «царсько-фашистська тиранія». Таким чином українські політичні емігранти можуть заслужено сказати собі: Наш труд не був даремний — це наша спільна перемога!

Є ще один аспект практичних наслідків нашої діяльності. Вважаю, що навіть те, що наші брати в Україні зважилися вислати закордон

* Ця англomовна щоденна газета вмістила тоді статтю Р. Рахманного і фотознімку цього документу. Ред.

свої писання — свої заклики, нецензуровані вірші, оповідання й нариси, свої звернення й протести проти русифікування і знеособлювання української нації — це частково заслуга української політичної еміграції.

Хоч українські емігранти (у своїй багатотисячній масі) є теж лише люди і (як інші емігранти) прагнули знайти краще місце для гіднішого життя, то все таки значна частина української еміграції не стала збірним хлібоз'їдачем; вона не перетворилася в гладких і самозакоханих міщан, але жила і діяла, живе і далі діє, як політична еміграція.

Про її існування дізналися наші брати; вони час від часу читали наші емігрантські видання, вони вчулися в наші почуття, вони зрозуміли наші думки і — може в дечому не погоджуючись з нами — вони все таки послали до нас, до українських політичних емігрантів, свої сердиті писання — «свою (як писав Шевченко) нудьгу, свої печалі, оті незримі скрижалі незримим писані пером...»

А ми прийняли їх щиро і тією їхньою іскрою вогненної правди, болю і гніву пробуємо запалити сумління громадської думки світу.

Якщо б поза межами України не існувало отієї невгнutoї української політичної еміграції, тоді всі послання наших братів з України були б «листом у порожнечу». Громадська думка світу зарахувала б їхні писання на конто т. зв. радянської людини, а практично — на конто росіян. А може, якщо б не існувало української політичної еміграції, взагалі ніхто в Україні не потрудився б висилати закордон свої послання і протести, бо тут не було б рідного помічника в цих патріотичних заходах. Тоді світ знав би лише про підземну Росію, про російських вільнодумців, про гноблених жидів, грузинів та балтійців, але не про українців. Україна була б далі одним великим археологічним могильником — цікавим для засушених архіваріїв та дослідників, але не була б живучим фактом.

6.

Московські пляновики і стратеги завжди наполегливо дбали про те, щоб з України ніколи не пролунав будь-який голос окремої української людини від імени окремої української нації, а вже ніяк від групи вільномислячих українців. Політика придушування будь-якого вільного голосу в Україні не нова. Пригадуйте, як понад 120 років тому царська російська поліція арештувала Шевченка, Костомарова й Куліша разом з іншими членами Кирило-Методіївського Братства. І їх суджено таємним судом, тихцем заслано в різні місця так, щоб загал суспільства в імперії не знав про що і про кого йшлося. Тому навіть дехто із російських лібералів та противників царату був не поінформований і морально засуджував тих українських вільнодумців — гуманістів. Сьогодні ми знаємо, що царський суд не визначав надто суворих кар (а міг був декого засудити і на смерть) тільки тому, щоб громадська думка світу не дізналася про прагнення українців до політичної і соціальної справедливості, до власної держави...

Російська влада прагнула і прагне гробової тишини в Україні, щоб можна було чим швидше утворити одну збірну російську націю і заявляти світові, що «мир і спокій панують в Україні» та що там усі задоволені існуючим ладом. Тому то Москва всіляко силкується

замкнути рота українським політичним емігрантам. Одних тероризує підступними вбивствами, інших залякує можливістю переслідування рідних і приятелів в Україні, а ще інших силкується переконати порадами, мовляв, їхня діяльність не дасть ніяких наслідків. У цілому — це спроба вирвати нам український голос з наших українських душ.

Поскільки, одначе, нам пощастило розбити отой мертвецький спокій над Україною і довкола України; поскільки ми нашим скромним існуванням і ще скромнішим діянням допомогли нашим братам в Україні себевиявитись — взяти участь у сучасному українському «плебісциті», то це велика спільна перемога всіх, хто називає себе українцем. Це перемога над асиміляторами, які закликали нас забути свій народ і включитися в т. зв. ширші суспільства; це перемога над ворогом, який хотів умертвити українську націю, а вона перетривала його тиск досі і живе.

Чи може бути переконливіша мотивація для наших протестних заходів? Чи можна знайти логічніше виправдання для нашої ніби-донкіхотської боротьби проти російського гнобителя, проти всесвітньої байдужості і, нерідко, проти себе самих — проти зневіри, що тяжким туманом налягає час до часу на наші думки і почуття!...

7.

Але якщо наш дотеперішній підхід до життя був і є в основі правильний; поскільки ми зуміли протиставитися могутнім політичним, ідеологічним, економічним і соціологічним течіям, а навіть науковим авторитетам, тоді наше протестне зібрання мусить базуватися на ще кращому знанні дійсности в Україні та на вдосконаленому розумінні ворожої стратегії. Без такого знання нам було б дуже тяжко продовжувати боротьбу з ворогом, який достосовує свою стратегію і свою тактику до нових умов, до наших новопридбаних умінь та навіть після програної ним битви він відновляє наступ на українство — в Україні та поза її межами.

Про окремі події в Україні за останніх два роки, про нові форми українського спротиву московській політиці, а далі про найновіші переслідування віруючих українців — усі добре знаєте з повідомлень української та чужомовної преси.

В мене немає сумніву, що посилений наступ Москви на Україну є наслідком дедалі зростаючого страху московських можновладців перед надходячою революцією в Радянському Союзі та в таборі комуністичних країн.

Що таке революція і коли вона виникає?

Як висловився один з кмітливих мислителів, «революція виникає тоді, коли внизу є вбивники, а нагорі — самовбивники». Якщо вільно покористуватися проникливим спостереженням Леніна, то «революційні умови виникають тоді, коли народ не хоче жити в старій системі, а тимчасом державні керівники не спроможні створити нову систему».

Радянсько-російська імперія відзначається саме такими властивостями. Вся т. зв. нецензурована література радянських вільнодумців (і росіян і націоналів!) є наявним доказом того, що велика кількість громадян Радянського Союзу — безпартійних і партійців — не хоче

далі жити в тісних рамках старої радянсько-російської системи. Вона — нелюдська, тиранська, експлуататорська, колоніально-гнобительська. Тим часом московські керівники — партійні та державні — заковані в свої постах, вони не в силі зважитися на рішучий новий крок і на створення нової системи гідного міжнародного співіснування. Адже вони припинили навіть ту обмежену деєталінізацію, яка розвинулась десяти років тому і якої прагне пересічний громадянин СРСР.

Таким чином ті «нагорі» — керівники СРСР — є саможубами.

Постріли під стінами Кремля, що пролунали в січні 1969 року, вбивства визначних партійно-поліційних чиновників у Москві й Ленінграді, про які є лише натяки в радянській пресі, дедалі частіше звертання «радянської людини» до зброї, як засобу самозахисту, все це показує недвозначно на те, що «вниз» — серед населення, і то населення Росії, вже є сміливці — справжні революціонери. Хоч і яка суворая радянсько-російська влада, але революціонери можуть існувати і діяти, як існували вони і діяли за володіння найтугошим царя-деспота Олександра III.

Саме до традицій отого реакційного царського періоду круто повернулася керівна верхівка Кремля. Про цю основну властивість Радянського Союзу і про дедалі суворіше дотримання того курсу в Кремлі знали українці та поясняли це громадській думці Заходу багато років тому. Діячі Заходу, а навіть комуністичні союзники Москви — Польща, Угорщина, Чехо-Словаччина і Румунія — зрозуміли характер «центру світового комунізму» щойно порівняно недавно. Чехо-Словацька трагедія 1968 року була своєрідним електричним шоком для багатьох умів на Заході, потрясенням, що частково оздоровило їхнє мислення. Вони переконалися врешті, що мають до діла не з інтернаціоналізмом, але з Росією та її традиційними великодержавницькими прагненнями.

Спостеріг це врешті й комуністичний Китай. У власних інтересах Пекін почав у радіомовленні та своїй пресі частіше згадувати про національний гніт у СРСР, а зокрема про русифікування українців у їхній власній республіці та про арешти українських патріотів.

Отим переліком у мисленні державних діячів Заходу і Сходу є ще одним доказом спільної української перемоги над темними силами і скептиками, які вже давно поховали були українську націю живцем у східно-європейському багатонаціональному могилинику. Це доказ того, що українські політичні емігранти якоюсь мірою виконали добровільно взятє на себе завдання.

8.

Але найновіші події в Україні — арештування вірних, священників і керівників Української католицької церкви — пригадують нам одне незакінчене наше завдання. Нам доводиться пояснити громадській думці світу і навіть власному суспільству наявний факт, що церковно-релігійні переслідування українців у СРСР були і є передусім політичною національною справою, а щойно на другому плані вони є суто релігійним питанням і проблемою атеїзму, як обов'язкової доктрини в СРСР.

Большевицька доктрина вважає всяку релігію «опіюм народу». Радянська влада теоретично придушує всі релігії та віровизнання. Але на практиці в СРСР серед переслідуваних релігій і церков одні є «рівні», а інші — «рівніші», як висловився Джордж Орвел.

Ось читайте заяву патріярха «всієї Росії» Алексея, надруковану в бюлетені радянського посольства в Оттаві. Там він пише, що в СРСР є численні віровизнання і окремі церкви — Російська православна, Грузинська православна, Вірменська, Естонська лютеранська, Римокатолицька, Латиська лютеранська, Методистська, Реформістська, Євангеліцько-баптистська... «Багато з них належать до Світової ради церков і вони пов'язані спільною діяльністю, що має на меті об'єднання християн...»

А українська християнська церква де, чому її не згадано? — запитаете. Первоієрарх Росії Алексей не згадує її, як нема про це згадки в англомовному радянському журналі, що видається для Канади. Української церкви та українців — християн нема в СРСР; там існує лише Російська церква і росіяни християнської віри як в Росії, так і в Україні.

Таким чином знову бачимо традиційну російську політику царату в церковній галузі. До шляхів тієї політики повернувся був же Сталін, коли звелів знищити Українську автокефальну православну церкву з митрополитом Липківським, всіма єпископами, священиками, монахами і вірними на початку 1920-их років. Бо це була українська церква.

В ім'я традиційних принципів російської політики сталінський режим знищив теж Українську католицьку церкву в 1946 році, арештувавши митрополита Йосифа Сліпого, всіх єпископів і багатьох священиків та вірних; інших включено до Російської православної церкви.

Що мета цих репресій була національно-політична, а не тільки антирелігійна, видно з того, що було арештовано і заслано в Росію теж єпископів з Перемишля — міста, яке Сталін особисто віддав комуністичній Польщі. Як громадянин тієї держави, Перемиський єпископ повинен був стати перед польським судом і відбувати кару в польській державній в'язниці, якщо б він провинився проти законів тієї країни. Але його «провиною» було тільки те, що він був єпископом одної української церковної вітки єдиного християнського українського народу. А той народ (у переконанні росіян) не сміє мати жодних власних традиційних установ, які б вирізняли його від російського народу, не сміє мати світських чи духовних організацій, які допомагали б йому зберегти власне українське обличчя, втримати національну гідність.

Ось чому саме тепер в Москві вирішено доконати рештки організованої української Церкви на території Української РСР: щоб український національно-політичний спротив не зміцнювався ще одною органічною станицею. А далі, щоб припинити наближення «всеросійської» революції, Москва знищує заздалегідь усякі потенціалні центри спротиву, а передусім ті, що на українській території.

Це велика трагедія християнства в Радянському Союзі, а зокрема це трагедія російської нації, що Російська православна церква співпрацює з безбожницьким режимом в ім'я своїх вузьких інтересів

та в ім'я російського імперіялізму підтримує Москву в русифікації українців з допомогою релігії та церковної організації.

Проти цих негуманних і антирелігійних заходів російських церковних керівників у СРСР ми протестуємо з усією рішучістю, як і протестуємо проти промовчування української церковно-релігійної проблеми всіма релігійними угрупованнями Заходу. Християни демократичних країн вільного світу залишають українську націю в горнілі російської офіційної церкви і своїм мовчанням дозволяють на знищення самого імені українського народу. Роблячи це в ім'я своїх партикулярних інтересів (в ім'я збереження своїх віровизнань у СРСР чи в ім'я придбання там нових визнавців для своїх церковних організацій), вони дають наявний доказ недуги опортунізму, що розідає сучасний християнський світ перед обличчям власної загибелі з рук Москви.

9.

За такої ситуації в Україні та в широкому світі українські патріоти повинні ще раз сформулювати собі основну тезу про становище української нації та про власну роль в її визвольних заходах:

Ані в межах будь-якої Росії (монархічної чи республіканської, централістичної чи конфедеративної), ані в межах Радянського Союзу чи якогось іншого ніби-інтернаціонального об'єднання не було, нема і не буде гідного місця ні для окремого українця, ні для всієї української нації. Росія і росіяни, російські комуністи й антикомуністи, однаково росіяни-християни і росіяни-безбожники, всі вони ще раз поставили українців перед дилемою: або всіма силами боротися за власну державну незалежність або асимілюватися з росіянами і зникнути з лиця землі.

Друга можливість (цебто: піддатися росіянам) не є прийнятна для жодного гідного українця, якщо він — людина. Нині навіть найменші та найвідсталіші народи самовизначаються і правлять самі собою, як уміють. Лише чомусь українець мав би залишитися далі на становищі парія. Тому для нас, українців, залишається тільки перша можливість: боротися з лихом. Цей шлях вибрали вже раніше Шевченко, Франко, Леся Українка. Тим шляхом ішли наші політичні діячі, а деякі з них навіть власним життям жертвували за це рішення, достойне гідної людини. На той шлях боротьби з ворожим ярмом вступили сьогодні навіть ті з-поміж підрадянських українців, для яких слово «людина» звучить справді гордо. Для нас усіх другої можливості немає.

10.

Але поскільки нас усіх огортає біль з приводу гноблення наших братів в Україні; поскільки наші душі палають вогнем святого гніву на окупантів України, то якою мірою повинні паленіти соромом наші обличчя за тих українців з імені, що в підневільних і у вільних умовах відмовляються від тієї боротьби за людські права української нації, а навіть відмовляються від будь-якого зв'язку з тією нацією.

Вам відомі такі випадки, а в щоденному житті ви часто спостерігаєте явище зростаючої байдужості своїх співгромадян українського

роду до української проблематики. Українське політичне питання і українська культура, українська релігія і українська церква виглядають їм несерйозними і маловажними.

Дехто з них пропонує нам «врешті забути, що ми були колись політичними емігрантами» і радить «злитися з нашим оточенням», бо, мовляв, на такий лад ми швидко піднімемось на вищий культурний рівень. Інші закликають нас вийти із «вузьких рамок українського націоналізму» та включитися в «новочасні процеси широкопростірних концепцій». Не бракує серед нас і таких, які воліють американську чи канадську римокатолицьку церкву з англійською мовою замість триматися власної Української католицької церкви з українською мовою і власним прекрасним обрядом. І, як знаєте, є такі, що шукають «доброго добра» в Англіканській церкві чи Юнайтед черч або пропонують дивовижний новотвір: «Північно-американське пан-православ'є», замість рідної Української православної церкви з її традиційним величавим обрядом.

А серед українських студентів почуєте голоси, що нам, мовляв, не треба борсатися в українських справах, але приєднуватись до «континентального суспільства» з його «великими проблемами».

Чого ж тоді дивуватися, що українське організоване суспільство не має достатнього допливу молодіжних сил, хоча ті сили є і то дуже численні та, об'єктивно кажучи, високої якості. Ті сили є, але вони або потапають у міщанських достатках і снобізмі або захоплюються псевдо-універсалістичними ідеями. Ця сама недуга підривала і далі підриває ґрунт під ногами українського суспільства в Україні. І тут і там до болю відчувається брак української людини, яка в національній потребі готова встати і заявити себе по стороні інтересів української нації.

Якщо ми не одоліємо того внутрішнього ворога, ми не зможемо одолати зовнішнього ворога — Росію. Тим внутрішнім ворогом є саме брак почуття української і взагалі людської гідності в багатьох наших людей, а зокрема в тих, які набули новочасну освіту завдяки своїм трудолюбивим батькам — емігрантам і поселенцям.

Що значить посідання такої гідності, показує один актуальний приклад. Нещодавно в телевізійному інтерв'ю один речник американських французів — акадійців з Луїзіани — пояснив, як це жмінька людей французького роду зуміла зберегти свою культурно-мовну окремність і навіть відвоювала для себе значні права в США саме тепер, коли є тенденція до придушування меншостей. Він сказав: «Нами ніхто не цікавився — ані Франція, ані франкомовний Квебек, але ми збереглися, бо ми не загубили нашої людської гідності, ми не перестали бути собою».

11.

Для українців найбільшою загрозою було і є саме затрачування людської гідності, що виникає із прагнень перестати бути собою і перетворюватися в ніби-вище суспільство свого оточення.

Щоб перемогти нашого внутрішнього ворога — нестачу тієї гідності — треба якимось чином показати самі собі, а зокрема молоді, що наша національна гідність має сильні основи. Наш народ є не тільки

численний, хоч його знищувано масово всілякими засобами і сусідами; українці не тільки зберегли свою мову, а й розвинули власну культуру і високу літературу всупереч усім асиміляторським тенденціям. Українська збройно-політична боротьба нічим не поступається боротьбі полків Мао Цзе-дуна, якого так обожають деякі наші студенти і багато студентів сучасного світу. Витримка українських повстанців проти німецьких нацистів і російських большевиків перевищує в багатьох відношеннях тітовських партизан, повстанців В'єтконгу і кастро-геварців, що їх так вихваляють студенти і професори, політики і журналісти. Всі ті революційні формації мали або мають підтримку сторонніх держав, а українські мали підтримку лише українського населення; водночас вони боролися проти різних окупантів, підтримуваних державами Заходу.

А нинішні суспільно-політичні процеси в Радянському Союзі?

Українські вільнодумці дали визначний вклад у боротьбу народів СРСР за права людини і права націй у тій імперії. Вони висунули на порядок денний національне питання не лише українського народу, але й татар, жидів, балтійських національностей, молдаван і навіть надволжанських німців. Це питання промовчали майже всі російські диссиденти, а навіть підрадянські жидаї, які, до речі, перші дуже сміливо виступили в обороні прав людини і мистецької творчості.

А українська церква?

Українські єпископи обидвох церковних віток — православної і католицької — зазнали мученицької смерті, але не вгнулися, не поступилися принципами віри. Хіба не можна бути гордим на наших духовних керівників, на наших політиків, на наших публіцистів, на наших письменників, селян і робітників, які у відповідь на жорстокий тиск Москви і перед обличчям байдужого скептичного світу відповідали та відповідають: «караюсь, мучусь, але не каюсь!..»

Ось де гідна сила української нації! Ось де повинна черпати своє натхнення українська молодь! Ось що ми повинні довести до відома нашого оточення і нашого власного суспільства! Бо жодна нація не є вічна. Якщо ми не зосередимо нашої уваги на тому, щоб відвоювати людську і національну гідність українця в світі, українській нації може справді прийти кінець. Щоб запобігти цьому, ми повинні видати бій усім силам, що підривають або знищують оце почуття гідності в нашому суспільстві.

12.

Ми розглянули становище в Україні і ще раз підтвердили факт, що там проводиться наполегливе знищування самої субстанції української нації; знищування української культури, мови, українських церковних установ, підрізування всіх тих суспільних, політичних, культурних, релігійних та економічних українських формацій, які могли б постати навіть на території Української РСР та в умовах радянського політично-економічного ладу.

Ми взаємно з'ясували собі обставину, що наш протест потрібний для наших уярмлених братів, що він потрібний для втримання зв'язку між українцями закордоном і живою українською нацією, а далі —

потрібний теж для нас самих, як людей; щоб ми могли жити, як повноцінні люди, а не як механічні автомати.

Ми уточнили теперішній гніт в Україні, як національний, традиційний російський гніт, а не лише ідеологічний — комуністичний. Тим самим, ми винесли постанову: прирікаємо зосереджувати наші удари передусім на російських імперіялістів, на їхню колоніальну імперію.

Ми заявляємо це сьогодні публічно і світові, і нашим братам в Україні, яких закликаємо не схиляти вниз українського прапора. Але водночас ми зробили висновок, що ставлячи такі вимоги до українців в Україні, ми мусимо висунути такі самі вимоги до себе самих і до нашого найближчого оточення. Ми кличемо і будемо кликати в Україну: «Борітеся — поборете!», але водночас не сміємо звільнити себе самих від того обов'язку боротьби, мовляв, нині в Україні є вже такі, що й без нас відвоюють суверенність української нації.

Якщо б ми зійшли на такі опортуністичні позиції, тоді ми тільки зміцнили б нестачу гідності людської і національної, ми послалили б недугу, на яку хворіє значна частина українського суспільства тут і там.

До тієї частини нашого суспільства нам треба промовляти спокійно, по-братньому, але рішучо.

Віруючим українцям ми повинні сказати: Ви — релігійні люди, то ж не забудьте, що кому українська церква не матір, тому Бог не Отець!

Українцям, які воліють раціоналістичні, наукові аргументи і т. зв. вселюдські ідеали, скажімо відверто: Кому українська нація не батьківщина, то людство не родина!

Усім тим українцям, які ховаються за скляні стіни університетських веж чи за свої студентські міражі, скажімо на подіб Івана Франка: Ви зродилися з українського ґрунту і виростили на труді українських батьків, ви здобули освіту і професію завдяки батькам українського роду, що покинули свою країну в ім'я своїх вольностей і її прав; якщо ви хочете почуватися гідними людьми, то віддайте українському народові принаймні частину того, що ви взяли від нього — присвятіть частину вашого труду й енергії на захист прав української нації, на розвиток її культурних цінностей.

А тим, що радять нам обтрусити пил із наших емігрантських черепок, усім тим, що закликають нас розплистися в континентальних суспільствах і «вселюдській культурі», скажімо твердо: Ідіть геть від нас, спокусники дешеві! Без вас українська нація перетриває це лихоліття подібно, як вона перетривала його після того, коли її покинули бояри і згодом нащадки козацької старшини задля «лакїмства нещасного», за імперіяльні відзначення і класові вигоди. Всі вони потонули в чужонаціональному морі чужих суспільств і країн. То ж і ви потрапайте у чужому морі — воно проковтне вас, але ніколи не прийме за своїх, а ваші імена зникнуть з пам'яті людської, як дим на вітрі гине.

Зате вам усім скажу на закінчення щиро і з глибоким переконанням:

Блаженний той, хто зумів на чужині створити собі твердий ґрунт під ногами, хто живе в добробуті та із задоволенням спостерігає, як його нащадки виростають у ще більших вигодах і творять нові матеріяльні цінності.

Блаженний той, хто зумів стерти у своїй пам'яті минуле — забути кривди свого роду і народу та на новій землі спромігся розпочати по-новому нове життя. І цей і той здобули вже все, що могли. Але воно — тільки теперішнє, бо ні той, ні той не має майбутнього, як не має його тварина чи рослина, позбавлена вміння мислити, зважувати, оцінювати і добровільно вибирати свій шлях у житті.

Але тричі блажен буде той, хто в труді тяжкому закріпився на новій землі серед чужомовного моря і дав своїй родині кращі матеріальні умови, ніж він мав їх самий або його батьки, але хто водночас не перестав бути людиною. Той, хто боліє смутком і радіощами українського роду, хто не втратив віри в свій народ, той, кого манить ще боротьба за його людські права і хто докладає в ласну цеглину до розвитку української нації. Той узяв собі майбутнє. Бо його людському роду не буде переводу, а його ім'я житиме в багатьох поколіннях гідних українців.

Проте багато є таких наших людей, що серед метушні індустріального міста і серед шуму комерційної пропаганди не збилися із шляху та дають підтримку українській справі тоді, коли вона потребує її найбільшою мірою. З другого боку ніхто з нас тут, серед чужомовного оточення, не повинен вважати себе неминуче потрібним для української нації, «сіллю землі української...» Ні, бож ми всі добре знаємо, що, можливо, і без нас колись українська земля «осолиться» — стане справжньою українською національно-державною територією суверенної української нації.

Але ми всі теж знаємо, що без нашої активної участі в заходах на захист наших уямлених братів і сестер, що без нашої особистої участі у «щоденному плебісциті» української нації вона була б слабшою. Не будь нас тут сьогодні, то настільки живих людей послабився б наш збірний голос, настільки послабилася б відпорність українського національного організму.

Ми знаємо, що були в Україні люди, які почули голос живої української політичної еміграції. І нині є там такі, що уважно прислухаються до того, що ми тут скажемо їм на розраду і підтримку. І завтра будуть в Україні такі, що ждатимуть на українське слово з-за кордону, а почувши його, приймуть його як дружній стиск братньої руки, як теплу усмішку рідної сестри.

Ось глибший сенс наших заходів, у тому числі й протестних зібрань. Сьогодні ми зробили те, що треба. Ми маємо кожночасно сказати наше слово на захист наших братів в Україні і маємо далі робити відповідні заходи на всіх міжнародних форумах. Це є доказ того, що ми — живі люди та що українська нація живе: частково в нас самих і завдяки нам; і ми перетриваємо віки, доки існуватиме українська нація. Разом з нею ми є і ми будемо!

БІБЛІОТЕКА

LIBRARY

Українського Національного Об'єднання
Ukrainian National Federation
297 College St. — Toronto, Ontario

Стаття була друкована в журналі «Український Самостійник»
вересень 1969.

Druck: „Logos“ GmbH, Buchdruckerei u. Verlag, 8 München 19, Bothmerstr. 14

DK
508.8
R162
Z63.397
1969

15446

